

## **RESSENYA**

### **ANA PORROCHE-ESCUADERO, GERARD COLL-PLANAS I CATERINA RIBA (EDS.), *CICATRIUS (IN)VISIBLES.* *PERSPECTIVES FEMINISTES SOBRE EL CÀNCER DE MAMA. VIC: EUMO, 2016, 240 PÁGS.***

Maria Medina-Vicent

Universitat Jaume I  
medinam@uji.es

La tasca principal que ens proposem dur a terme amb aquesta recesió és traçar el fil conductor que determina el sentit de l'obra *Cicatrius (in)visibles*, a través dels seus catorze capítols. Per a començar, cal remarcar que les/els editores/s de l'obra parteixen del reconeixement de la necessitat d'abordar el càncer de mama des d'una perspectiva feminista, ja que en l'actualitat dita malaltia "s'utilitza per vendre productes i per imposar una representació de la feminitat que resulta excloent" (p. 19).

El primer bloc de l'obra es centra en "La construcció social del càncer de mama". Gerard Coll-Planas s'encarrega d'abordar "El context ideològic de la vivència del càncer de mama" (pp. 33-44), identificant els eixos ideològics que s'entrecruen en el marc d'aquesta vivència: càncer, pit femení, rols de gènere i mortalitat. Dins d'aquests quatre components actuen certes lògiques com la de la responsabilitat individual de cadascú per curar-se, la imposició de certs significats simbòlics sobre els pits perduts de les dones que han patit mastectomies, la lògica del pensament positiu que rebutja el dolor com a experiència vital, així com el rebuig complet e irracional de la possibilitat de la mort. L'autor ens mostra l'existència i persistència d'aquestes ideologies que imposen una experiència única a les dones amb càncer de mama, però també s'encarrega d'obrir espais per a la transgressió a partir d'exemples duts del món de l'art.

Continua Gayle Sulik reflexionant al voltant dels "Moviments contra el càncer de mama: història, ideologies i política" (pp. 45-58). Partint del context de naixement del moviment contra el càncer de mama, açò és, els Estats Units, l'autora ens introdueix en les influències feministes que donen lloc al desenvolupament d'aquest moviment

social, al temps que ens fa testimoni de la progressiva despolitització del mateix en l'actualitat. Aquesta reflexió ens permet observar com una lluita que va nàixer amb la intenció de donar suport a les dones diagnosticades i prendre el control sobre els propis cossos, ha acabat convertint-se en un mer conjunt de campanyes de sensibilització que suposen un gran perill, ja que feminitzen el càncer de mama “des del punt de vista d'una cultura del llaç rosa basada en expectatives normatives de gènere” (pp. 45-46).

Més endavant Ana Porroche-Escudero ens ofereix una “Anàlisi crítica de les campanyes de prevenció del càncer de mama” (pp. 59-74), on explora la interrelació entre les intervencions per sensibilitzar sobre el càncer, el (des)apoderament de les malaltes i la prevenció. L'autora assenyala que si per definició el concepte d'apoderament implica el desenvolupament d'una consciència política de transformació social, l'ús que es fa en aquestes campanyes de dit concepte ens mostra que ha estat tergiversat, ja que vertaderament el que s'acaba fent és despolititzar un espai que deuria estar caracteritzat per la lluita. A més, una altra de les observacions de la autora resideix en que les campanyes deixen poc espai per a la reflexió i es limiten a dir a les dones allò que deuen fer, sense donar lloc a l'exercici de les seues pròpies veus. Conclou que la lògica subjacent a aquest tipus de campanyes no exerciten l'educació crítica de les dones respecte a la seua salut, i acaben culpant i convertint en víctimes a les malaltes.

En relació, Geneviève Rail, Mary Bryson, Tae Hart, Jacqueline Gahagan i Janice Ristock en presenten el projecte *Cancer's Margins* (pp. 75-92), on parlen de minories sexuals, assistència oncològica, coneixements i subjectivitats. Les autores pretenen oferir una reflexió al voltant de les minories sexuals i de gènere que pateixen malalties oncològiques, degut a que hi ha una greu inexistència d'evidència en aquest sentit. A través de la incorporació de noves narratives i vivències del càncer per part de persones transsexuals i dones QLB, les autores aconseguen desestabilitzar les informacions normatives sobre aquesta malaltia, obrint pas a un ventall d'informacions que no fan més que enriquir l'interès per l'experiència oncològica d'aquestes pacients.

D'altra banda, Carme Valls-Llobet inaugura el segon bloc del llibre titulat “Biaixos androcèntrics, econòmics i polítics en la medicina”, amb un capítol titulat “Influència de la salut laboral i el medi ambient en el càncer de mama” (pp. 93-104). Al llarg d'aquestes pàgines l'autora ens fa reflexionar sobre les causes del càncer de mama trencant idees preconcebudes i errònies. Fica l'èmfasi en el biaix androcèntric de la biomedicina, que tradicionalment ha ignorat el malestar de les dones i en els interessos econòmics de les farmacèutiques que estan interessades no en prevenir, sinó a tractar. A més, Valls-Llobet identifica els factors de risc a l'àmbit laboral per al

càncer de mama, i fica l'accent en la prevenció, però no només en el camp de la responsabilitat individual, sinó en la col·lectiva i governamental.

En el següent capítol Júlia Ojuel i Grazia de Michele segueixen amb les "Controvèrsies sobre el cribratge mamogràfic: salva vides o perjudica la salut?" (pp. 105-120). Les autores aborden l'actual debat al voltant de l'efectivitat d'aquesta tècnica de detecció precoç del càncer de mama. Estudis realitzats en EEUU han demostrat que la suposada efectivitat a l'hora de prevenir el càncer de mama, és escassa, és a dir, les mamografies no contribueixen de forma substancial a evitar morts per aquesta malaltia. No obstant, la creença contrària existeix, i açò mostra que la qualitat de la informació que es dona al públic es esbiaixada, i moltes diagnosticades que han sigut tractades oncològicament degut a un sobrediagnòstic, han acabat estant convençudes de que les mamografies són les que els han salvat la vida, quan realment certs tractaments es podrien haver evitat.

Cinzia Greco continua amb la "Reconstrucció mamària: les múltiples formes de reconstruir la feminitat?" (pp. 121-134). Parteix de la noció normativa referent al pit entès com un atribut anatòmic que defineix de forma irreductible de la feminitat, una idea que és freqüent trobar entre els cirurgians que recomanen els beneficis estètics i psicològics d'una reconstrucció mamària post-mastectomia. No obstant, algunes pacients es neguen a complir amb aquesta aparença normativa, i és que com molts metges indiquen, la reconstrucció del pit en aquests casos no és més que una reconstrucció social dels pits, ja que la cirurgia no restaura la sensibilitat, sinó només l'aparença física. Al llarg d'aquest capítol Greco ens fa reflexionar al voltant de les implicacions identitàries que té la decisió de realitzar una reconstrucció del pit o no, de com aquestes persones decideixen formar part de la normativitat o viure en els marges en resposta a una negació de seguir intervenint el seu cos amb més cirurgia.

Per un altre costat, Dorothy Roberts aborda "El context social de l'oncofèrtilitat" (pp. 135-148), disciplina que ofereix a les pacients de càncer de mama diferents mètodes per a que puguin preservar la seua fertilitat. En aquest sentit, l'autora assenyala que la decisió que una dona pren de preservar la seua fertilitat respon en gran mesura a pressions socials. A més, Roberts ens fa pensar sobre les implicacions socials, de raça i estatus econòmic que intervenen en aquests processos, és a dir, com els condicionants socials de cada dona intervindran en les seues possibilitats de preservar la seua fertilitat o no. D'aquesta manera, l'autora ens invita a reflexionar al voltant dels esforços polítics i governamentals que es deurien dur a terme en aquest sentit, perquè no es tracta simplement d'una decisió personal.

Ana Porroche-Escudero i Begoña Arrieta tornen a intervenir per a parlar de "Desig sexual, vivències corporals i reivindicacions mèdiques en matèria de càncer de

mama" (pp. 149-162). En aquesta ocasió les autores aborden com les suposicions patriarcals que vertebraven i condicionen la pràctica mèdica actual fan que aquesta sigui incapaç d'atendre adequadament a la salut sexual i reproductiva de les dones amb càncer de mama. I és que la preeminència de certes premisses patriarcals provoca que l'heterogeneïtat característica de les pràctiques sexuals queden reduïdes a culpes i pors. Així doncs, ficant l'accent en la informació de les malaltes i de les seues parelles, si en tenen, Porroche-Escudero i Arrieta parlen de la importància de treballar amb les pacients per tal de gestionar eixes pors i culpes derivades del sentir-se responsables de no poder satisfer la parella.

El tercer bloc es centra en els "Relats plurals en primera persona". Comença Caterina Riba, qui tracta del "Fer-se càrrec del propi cos. Altres narratives sobre el càncer" (pp. 163-174). A partir de l'obra d'Audre Lorde, Jo Spence, Eve Kosofsky Sedwick i Maria-Mercè Marçal, Riba ens mostra discursos que completen al discurs mèdic tradicional, que aporten nous significats i en moltes ocasions també serveixen per a denunciar pràctiques mèdiques que no atenen a les necessitats reals de les dones malaltes i menyspreen les seues visions. Al mateix temps, aquest tipus d'obres on s'exposen les vivències personals de la malaltia s'han convertit en una bona ferramenta per a la comprensió del propi cos i la malaltia per a moltes altes dones.

A continuació, Ana Porroche-Escudero i Beatriz Figueroa s'uneixen per a tractar els "drets econòmics de les persones afectades de càncer" (pp. 175-186). A partir de l'experiència personal de Beatriz Figueroa, es reclamen els drets econòmics de les persones afectades de càncer, que després de rebre els tractaments queden debilitades i en moltes ocasions impossibilitades per a poder reincorporar-se al món laboral. Aquestes persones es troben en una situació de precarització social i econòmica, que accentua les seqüeles derivades de la malaltia. A través d'una campanya llançada en la plataforma *Change.org*, Figueroa treballa actualment per tal de que es reconeguin els drets econòmics de les persones malaltes de càncer i la societat agafen consciència també d'aquesta dimensió de la malaltia.

Els últims tres capítols d'aquesta obra ens presenten experiències particulars en la vivència del càncer de mama. En primer lloc, Victoria Fernández ens conta la seua vivència a "Experiències i expressions d'una contrafòbica" (pp. 187-198), on s'enfronta a les seues pors a través de l'autoetnografia. Una forma d'enfrontar la por generada per la malaltia és la narració, per mitjà de la narració del dolor Victoria Fernández s'apropia del seu cos front a les intromissions mèdiques basades en la desinformació i la infantilització de les pacients. En segon lloc, Caro Novella i Marisa Paituví presenten el projecte artístic *Oncogrrrls* (pp. 199-210), un espai d'expressió a través de la dansa-*performace* on dones tractades de càncer de mama generen les seues pròpies narratives al temps que elaboren un marc de sentit i comprensió basat

en l'empatia. Per últim, Ainoa Irueta ens ofereix "l'autobiografia d'una *marimacho* cancerosa" (pp. 211-222). Irueta ens parla des d'un procés personal de resignificació, de la imposició d'un cos normatiu i d'un model de feminitat heteronormativa i binària que no encaixava amb el seu mode de vida.

En resum, totes les reflexions i narracions contingudes en l'obra *Cicatris (in)visibles* ens fan testimoni de que la posició social des de la que les malaltes s'enfronten al càncer de mama és condicionant de l'experiència, és a dir, cadascuna viurà i experimentarà el procés d'un mode completament variant i propi. És la imposició d'una normativitat concreta la que acaba menyspreant les experiències i els camins divergents que cada dona pot escollir per transitar aquest període. Tal i com les autores i els autors d'aquesta obra indiquen, és una qüestió d'urgent necessitat replantejar la lògica mèdica predominant que imposa un conjunt de normes a les malaltes, negant l'heterogeneïtat de les pacients i les seues diferents maneres d'abordar aquestes situacions.